

**Третій Міжнародний конгрес
слов'янської археології
в м. Братиславі**

Міжнародний союз археологів-славістів, заснований 15 років тому, в 1975 р. провів III Міжнародний конгрес слов'янської археології. Конгрес проходив з 7 по 14 вересня в м. Братиславі у Чехословаччині. У його роботі взяли участь близько 400 вчених з 18 європейських країн, а також із США та Канади. Такий великий форум свідчить про те, що проблеми археології та ранньої історії слов'янських народів викликають велику зацікавленість археологів світу.

Урочисте відкриття конгресу відбулося 7 вересня в приміщенні Словацького національного театру. Крім пленарних засідань, на яких було заслухано дев'ять доповідей, працювали чотири секції по проблемах: слов'яни в римську та візантійську епохи, виникнення і розвиток слов'янських держав та їх сусіди; зародження і розвиток слов'янських міст. На секціях було заслухано 182 доповіді та повідомлення. Понад 30 доповідей представила на конгрес радянська делегація. Дві доповіді радянських археологів доктора історичних наук В. В. Седова «Слов'яни в римську та візантійську епоху» та доктора історичних наук В. Д. Барапа «Слов'яни між Дніпром та Віслою», присвячені проблемам походження слов'ян та розвитку їх матеріальної культури, були зачитані на пленарних засіданнях. Крім того, на пленарних засіданнях було заслухано доповідь професора Й. Германа (НДР) «Проблеми формування і розвитку археологічних культур слов'янських племен у VI—XI століттях»; віце-президента АН ЧССР академіка Й. Поуліка «Виникнення і розвиток слов'янських племен та їх сусіди», проф. В. Генселя (ІНР) «Зародження слов'янських міст», проф. А. Томашевського (ІНР) «Ранньосередньовічна архітектура в Середній і Східній Європі» (проблеми і потреби досліджень) проф. Н. Янкуна (ФРН) «Стан і завдання досліджень слов'янських проблем у Федеративній республіці Німеччини», директора Інституту археології Сербської Академії наук (ФНРЮ) академіка Ч. Бошковича.

Доповіді охопили широкий круг питань слов'янської археології: етногенез слов'ян, їх соціально-економічний та політичний розвиток, єдність та локальні відмінності їх культури, зародження і розвиток слов'янських міст як соціально-економічних, адміністративних, культурних та політичних центрів, їх громадська, культова та оборонна архітектура, виникнення ранньослов'янських державних утворень, їх місце серед інших європейських держав у ранньому середньовіччі та інші. Спеціалісти різних країн, що працюють в галузі слов'янської археології, інформували про нові археологічні дослідження слов'янських пам'яток на території Східної і Центральної Європи, масштаби яких з кожним роком зростають. Велику увагу на конгресі було приділено аналізу стану та визначенню головних напрямів у вивченні слов'янських старожитностей.

Дискусії розгорнулися навколо питань слов'янського етногенезу та проблем, зв'язаних з визначенням підґрунтя ранньосередньовічної культури слов'ян, їх розселення, виникнення слов'янських державних утворень.

На думку деяких археологів, найбільш виразно висловлену в доповіді польського вченого К. Годловського, слов'яни в першій половині I тисячоліття н. е. жили в лісовій частині Верхнього Подніпров'я і їм належали лише пам'ятки зарубинецької культури. Територія Повіслення, Подніпров'я і Середнього Подніпров'я, на його думку, в цей час була зайнята племенами готів та інших германських племен. Він не бачить ніякого типологічного зв'язку між матеріалами слов'янських ранньосередньовічних пам'яток та пам'яток римського часу на згаданій території. З критикою концепції К. Годловського виступили К. Яжджевський (ПНР) та В. Д. Баран (СРСР). На думку останнього, слов'янська ранньосередньовічна культура V—VII ст. формується на території між верхнім і середнім Дніпром, верхнім Дністром і верхньою Віслою. Слов'янські пам'ятки V—VI ст. типологічно зв'язуються не лише з циньозарубинськими старожитностями, але й з частиною пам'яток черняхівської культури, а також певними групами пшеворської. Ця концепція була підтверджена фактичними матеріалами в доповідях радянських вчених В. В. Седова і В. Д. Барапа, Є. В. Максимова, І. І. Винокура, Л. В. Вакуленко. Цікаву доповідь зробив М. В. Щукін. Вона присвячена хронології пам'яток черняхівської культури, які він з певними застереженнями датує II—V ст. н. с.

В. Груби (ЧССР) показав матеріали із розкопаного ним Злеховського поселення на Моравії, що становлять аналогії кераміці із пам'яток зарубинецької культури.

Питання взаємовідносин зарубинецького населення і населення Подністров'я та Подунав'я заслуговує на увагу та вимагає серйозної розробки.

У доповідях вчених Болгарії, Румунії, Югославії, Польщі, Німецької Демократичної Республіки розглядалися питання заселення слов'янами Подунав'я, Балканського півострова, території у межиріччі Одри та Ельби та їх зв'язків з іншими кочовими та осілими племенами. У процесі досліджень в останні роки археології Німецької Демократичної Республіки вдалося встановити, що слов'яни з'являються там вже у VI ст. н. е. Й. Герман, В. Крігер та інші дослідники в своїх доповідях приділили велику увагу питанням контактів слов'янського та германського населення в межиріччі Ельби та Заале. Встановлено, що на деяких поселеннях вони жили одночасно.

Проблемам формування і розвитку слов'янських держав, їх взаємовідносин з народами Європи та Азії присвятили свої доповіді радянські вчені: В. Й. Довженок, І. Д. Шноре, К. Я. Рябініна, Л. Вайткунскене, А. В. Успенська, а також спеціалісти багатьох інших країн. В. Генсель (ГНР) зробив цікаву доповідь про становлення слов'янських міст. Він виділив серед них на основі їх планування чотири різні моделі: ексцентричну, концентричну, поліцентричну і однорідну. Питанням википлення слов'янських міст, їх розвитку, забудови, фортифікаційних споруд, культурі присвятили свої доповіді члени радянської делегації на Конгресі Б. А. Колчін, М. Г. Рабинович, А. Н. Кирлічников, П. А. Рапопорт, П. П. Толочко, М. В. Седова, А. П. Куза, Є. Б. Носов. По цій проблемі виступило ряд спеціалістів Польщі, Чехословаччини, Югославії, Болгарії та інші.

Учасники конгресу ознайомилися з дослідженнями слов'янських пам'яток в Моравії і Словаччині, побували на місцях розкопок. Вони відвідали городища, поселення і могильники в Мікульчицях і Поганську на Моравії та Псці, Нітрі і Поб'єдімі в Словаччині. Ознайомилися з методикою розкопок, консервацією пам'яток та здобутими матеріалами. Чехословацькі археологи проводять розкопки широкими площами з застосуванням механізмів, що відповідає вимогам сучасної методики.

Доповіді і матеріали III Міжнародного конгресу слов'янської археології будуть опубліковані у працях конгресу. Наступний — IV Міжнародний конгрес слов'янської археології відбудеться в Болгарії у 1980 р.

В. Д. Баран, В. Й. Довженок

XIII Антропологічний конгрес у м. Брно

У вересні 1975 р. в Брно відбувся XIII Антропологічний конгрес чеських антропологів. В організації конгресу, крім Чехословацької Академії наук та провідних антропологічних центрів Праги, найактивнішу участь взяли кафедра антропології та анатомії медичного факультету університету та Моравський музей антропології «Антропос» в Брно.

За останні роки антропологічні конгреси у Чехословаччині перетворились у широковідомі міжнародні форуми, які об'єднують великі групи спеціалістів з різних європейських країн. Зокрема, учасниками XIII конгресу були антрополози з більш ніж десяти країн світу (Франції, Італії, Греції, Швейцарії, ФРН, НДР, Польщі, Угорщини, Югославії), у тому числі й радянські вчені (з Москви, Києва).

На пленарних засіданнях, які проходили в урочистій обстановці в приміщенні міської Ради м. Брно, було заслухано шість доповідей. Великий інтерес викликали доповіді відомих чеських антропологів: проф. Я. Ялинника «Сучасний стан та перспективи антропології», М. Докладала «30-річчя розвитку фізіологічної антропології Чехословаччини після світової війни», проф. В. Якімова «Антропологія й суспільство».

На конгресі працювало також п'ять секцій: палеоантропології й палеопатології, фізіологічної та медичної антропології; секції морфології людини і дерматогліфіки, етичної і прикладної антропології. Відбувся і симпозіум з антропологічної методики.

У програму роботи секцій було включено понад 100 доповідей та повідомлень, а також дискусії з проблемних питань антропогенезу і палеоантропології, антропологічної методики. Ця досить широка і різноманітна програма в цілому охоплювала майже всі основні напрями сучасної антропології. Учасники конгресу ознайомилися з новим фактичним матеріалом в галузі палеоантропології, їм було продемонстровано знахідки виконаної людини. Разом з тим обговорювалися окремі питання генетики людини та медичної антропології.

У секції палеоантропології, історичної антропології та палеопатології було заслухано 24 доповіді. Кілька повідомлень було присвячено новим остеологічним матеріалам (проф. Г. Грім — НДР, проф. В. Якімов — СРСР, Е. Влчек — ЧССР). Зокрема, в доповіді Е. Влчека «Кість неандертальця з СРСР в онтогенезі» підсумовано результати порівняльно-морфологічного аналізу кісті неандертальської людини, яка була знайдена українськими археологами в 1972 р. на стоянці Заскельне VI в Криму.

Особливо цікаві палеоантропологічні повідомлення стосувались проблеми етногенетичних зв'язків давніх племен доби бронзи, раннього середньовіччя, питань демографічної структури окремих популяцій (наприклад, порушувались такі теми, як участь монголоїдного елемента в розвитку західних слов'ян; демографія населення доби раннього заліза в Польщі та ін.). Кілька виступів було присвячено палеопатологічним